

LUGHA YA KUFUNDISHIA

Lugha ya Kufundishia katika Programu za misingi ya kusoma na kuhesabu Kusini mwa Jangwa la Sahara ya Afrika: Mambo ya Msingi

Barani Afrika na kusini ya eneo la mwdunia lote, mipango ya misingi ya kusoma kuhesabu (FLN) inatekelezwa katika mazingira magumu ya lugha. Katika mazingira haya, uchaguzi wa lugha ya kufundishia (LOI) una athari kubwa katika upatikanaji wa matokeo ya ujifunzaji. Muhtasari huu unakusudiwa kutoa mwelekeo kuhusu dhana za msingi na masuala yanayohusiana na Lugha ya Kufundishia. Bango lenye maneno muhimu ya Lugha ya Kufundishia pia yanajumulisha maelezo tofauti juu ya sifa zinazohusiana na mifumo ya uandishi na pia istilahi muhimu za lugha. Kutokana na kisaidizi cha jinsi ya kuongoza, [Uchaguzi wa Lugha kwa kwa ajili ya Kuboresha kusoma na Hesabu za Msingi barani Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara](#), hutoa ramani ya njia inayofaa kwa lugha ya kushughulikia masuala ya ufundishaji.

Lugha na ujifunzaji katika mazingira rasmi ya darasa

Sifa mojawapo ya elimu rasmi ni umuhimu wa lugha ya kufundishia na kujifunzia; maudhui ya mtaala rasmi hutolewa kwa wanafunzi kupitia lugha ya mazungumzo na maandishi. Hii inatofautisha elimu rasmi na aina zingine za ujifunzaji, ambapo maarifa yanaweza kupatikana kwa kutazama na kuiga vitendo au tabia, sio tu kupitia lugha ya mazungumzo (maneno "kuzungumza", "mzungumzaji" na "hotuba" katika mwongozo huu yanamaanisha aina za mawasiliano ya viziwi na yasiyo ya viziwi).

Matumizi ya lugha katika darasa rasmi huhusisha stadi nne za lugha za kuzungumza, kusikiliza, kusoma na kuandika. Maarifa haya ya lugha ni muhimu katika kujifunza kwa mafaniko kwa somo lolote la darasani, na mwalimu ana jukumu muhimu katika kumjengea mwanafunzi umahiri katika masomo yote. Jedwali la 1 linawasilisha stadi nne kuu za lugha na njia ambazo kwa kawaida mwalimu anatumia kunasaidia maendeleo yao.

JEDWALI LA 1 . Vipengele muhimu vya matumizi ya lugha darasani

Ustadi wa lugha nne kama ilivyoielezwa hapa unaeleweka kuwa ni pamoja na ujuzi unaohusiana na kutumia lugha ya ishara na Braille, inapofaa kwa mwanafunzi

Ujuzi	Vitendo	Jukumu la mwalimu katika kumjengea mwalimu ujuzi
Kuzungumza 	Mzungumzaji hutumia lugha ya mazungumzo au ishara kuwasilisha maarifa, mawazo au hisia zake	Igiza matamshi sahihi, sarufi Fafanua dhana ngumu zinazohusika Igiza namna ya kufanya tafakari ujengaji na hoja yenye mantiki Igiza namna ya kufanya ubunifu wa kimawasiliano katika kujieleza . Eleza dhana zinazopatikana katika kitabu cha kiada kilichoandikwa <i>Wanafunzi wanahimizwa kufanya vivyo hivyo darasani</i>
Kusikiliza 	Msikilizaji hupata maelezo kutoka kwa wengine kwa kupokea na kutafsiri ujumbe wao katika lugha ya mazungumzo au ishara	Hakikisha kuwa taarifa iliyotolewa kwa njia ya mazungumzo imeeleweka vizuri Saidia wanafunzi wajifunze na wafanye mazoezi ya kusikiliza kwa makini <i>Wanafunzi wanahimizwa kusikiliza na kumjibu mwalimu, na wao wenyewe</i>

Ujuzi	Vitendo	Jukumu la mwalimu katika kumjengea mwalimu ujuzi
Kusoma 	Msomaji hutumia ujuzi wake wa msimbo ulioandikwa wa lugha fulani (iwe imeandikwa au Breli) ili kupata taarifa kutoka kwenye taarifa illiyoandikwa	Toa maagizo ya usomaji wa wazi, katika lugha ambayo mwanafunzi anaelewa Igiza usomaji wa ustadi Igiza kuhusu usomaji kwa ufahamu Saidia matumizi sahihi na matumizi ya mara kwa mara ya vitabu vya kiada Wasomee wanafunzi kwa sauti : vitabu vya kiada na aina zingine za machapisho <i>Wanafunzi wafanye mazoezi ya kusoma kwa sauti na kimyakimya</i> <i>Wanafunzi hufanya mazoezi ya kusoma kwa ufahamu wa maandishi yaliyosomwa</i>
Kuandika 	Mwandishi anaonesha mawazo na taarifa kupitia msimbo ulioandikwa wa lugha (iwe ni chapa au Braille)	Onesha mfano wa uandishi mwepesi unaosomeka na uandishi sahihi Toa mfano wa matumizi ya maandishi kwa kuwasilisha taarifa na kama njia ya kujieleza Toa mfano wa maarifa yaliyopatikana kutokana na lugha ya mafunzo <i>Wanafunzi wafanye mazoezi ya kuandika imla na hata uandishi wa kujitegemea</i> <i>Wanafunzi wasome kwa sauti walichokiandika</i>

Utegemezi huu mkubwa wa ujuzi wa lugha ya kujifunzia katika kila somo la mtaala rasmi unatokana na dhana kwamba mwanafunzi anaelewa lugha ambayo matendo haya hufanyika. Hii ndiyo sababu haijalishi ni somo gani, kuweza kuzungumza, kuelewa, kusoma na kuandika Lugha ya Kufundishia ni muhimu sana ili s kujifunza kwa ufanisi. Kufundisha somo lolote katika lugha ambayo mwanafunzi hajaifahamu kunaweza kusababisha kukariri maudhui ya somo, lakini hakuwezi kukuza ujifunzaji halisi wa kile kinachofundishwa.

ISTILAHU MUHIMU YA KUZUNGUMZA JUU YA LUGHA YA MAFUNZO

Maneno mbalimbali hutumika kutofautisha lugha zinazotumika darasani. Istilahi hizi zinaweza kuakisi mtazamo wa mwanafunzi au lugha pana katika uchaguzi wa sera ya elimu.

Lugha ya kwanza ambayo mtoto hujifunza kuzungumza inaitwa **LUGHA YA MAMA YA MTOTO, LUGHA YA KWANZA, LUGHA YA NYUMBANI**, au **LUGHA YA URITHI**. Lugha hii inaweza kuwa ya kienyeji na ya kiasili kwa jamii, inaweza kuwa lugha inayozungumzwa katika eneo au eneo la karibu, au inaweza kuwa lugha ambayo mlezi mkuu wa mtoto mdogo anazungumza.

Lugha yoyote ambayo mtoto hujifunza nje ya nyumba yake inaitwa ya **PILI** (au ya tatu, nk.) **LUGHA, LUGHA YA PILI, LUGHA YA KIGENI**, au **LUGHA YA ZIADA**. Lugha hizi mara nyingi ni lugha za kikanda, kitaifa au kimataifa ambazo hufanya kazi kama lugha za mawasiliano zaidi.

Lugha inayozungumzwa katika mazingira finyu ya kijiografia inaitwa **LUGHA YA MAWASILIANO MAPANA** au **LINGUA FRANKA**. Hii inaweza kuwa Lugha ya kwanza ya baadhi ya wazungumzaji, lakini haitakuwa Lugha ya kwanza ya kila mtu katika eneo.

Lugha inayotumika mafunzo masomo darasani inaitwa **LUGHA YA MAFUNZO (LOI)** au **NJIA YA MAFUNZO**. Hii inaweza kuwa Lugha ya kwanza, au Lugha ya pili ya mtoto (Lugha ya tatu, n.k.) Chaguo la Lugha ya kufundishia darasani linategemea hasa sera ya lugha ya taifa.

Sera ya lugha ya taifa kwa ujumla inajumuisha uteuzi wa **LUGHA RASMI** au **LUGHA ZA TAIFA**, pamoja na majukumu wanayotarajiwa kutimiza. Lugha rasmi zinaweza kuwa lugha za kiasili nchini, na/ au lugha zinazozungumzwa kimataifa.

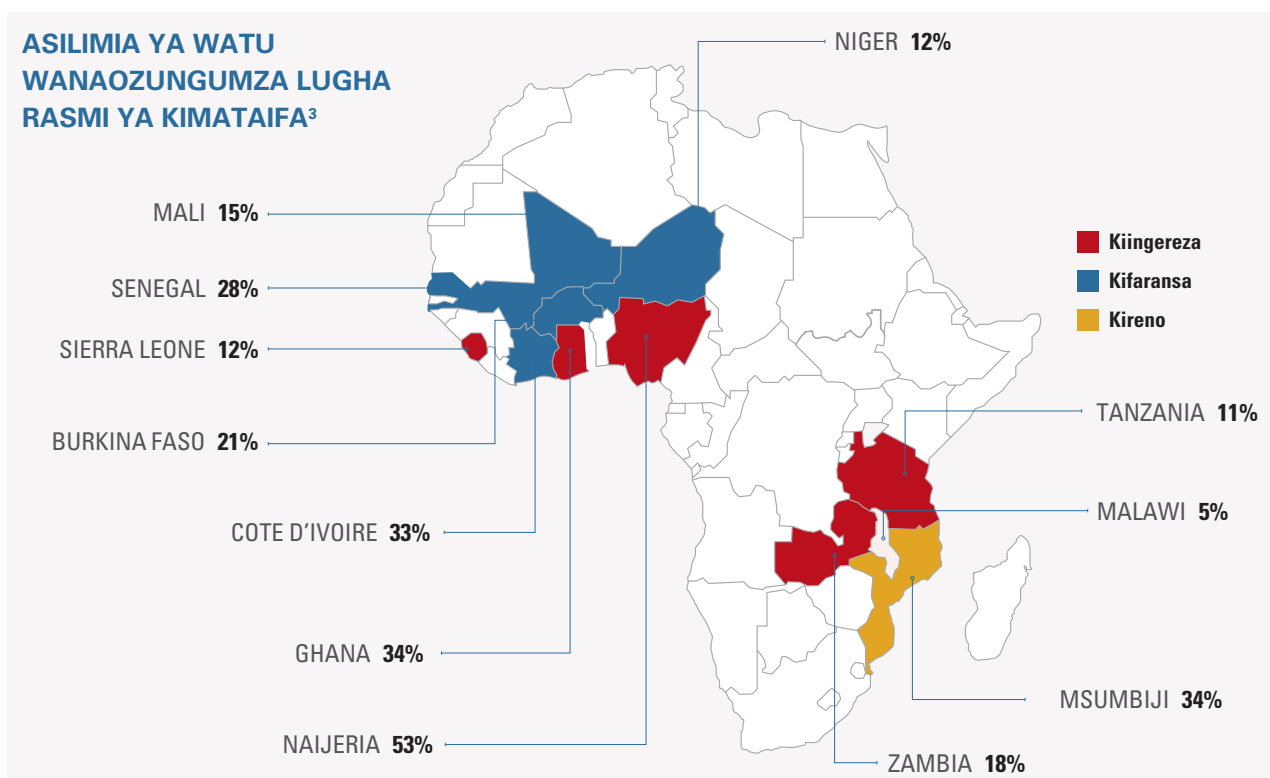
Neno "lugha ya mama" hutumiwa sana katika Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara, na inaeleweka kuwa haihusiani na mazingira halisi ya familia ya mtoto.

Kwa Nini Uchaguzi mzuri wa Lugha ya Mafunzo ni Muhimu?

Katika mazingira ya lugha nyingi, tamaduni nyingi za kielimu za kimataifa za kisasa, kuzingatia masualka ya lugha ya kufundishia ni sual aka sana.¹ Masuala haya ni muafaka hasa katika nchi za kipato cha chini na zile za kipato cha kati barani Afrika, ambapo lugha za kimataifa kama vile Kiingereza, Kifaransa, Kireno na Kiarabu zimepewa heshima kubwa kwa sababu za kihistoria, kiutamaduni, kisiasa na/au kiuchumi. Kutokana na hadhi yao kuwa ya juu, lugha hizi zinatawala mifumo rasmi ya elimu bila kujali uwezo wa wanafunzi au walimu kuzitungumza.² Tatizo hili ni la kweli kabisa kwa sababu kuwa na ufasaha wa lugha za kimataifa si jambo la kawaida miongoni mwa watoto wa madarasa ya msingi barani Afrika, hasa katika mazingira ya vijijini na yenye rasilimali ndogo. Jedwali lililo hapa chini linaonyesha asilimia ya watu wote wanaozungumza lugha rasmi ya kimataifa katika baadhi ya nchi za Kiafrika. Ufasaha halisi katika kuzungumza lugha wa watoto wenye umri wa skuli za msingi ni Dhahiri kuwa utakuwa wa chini zaidi.

KIELELEZO CHA 1. Ufasaha wa Kuzungumza lugha za kimataifa kwa mataifa yaliyochaguliwa ya Afrika - Kusini mwa Jangwa la Sahara³

Ushahidi huu unaunajenga hoja thabiti ya haja ya kutumia lugha ya asili kama Lugha ya Kufundishia. Matumizi ya lugha ya asili katika madarasa ya skuli za msingi yana manufaa makubwa kwa sababu mbalimbali, ikiwa ni pamoja na uimarishwaji ujumuishi, kupunguza utoro, na ushiriki Mkubwa zaidi wa wazazi katika elimu ya Watoto wao. Kiufundishaji, inahakikisha kwamba wanafunzi wanaelewa vizuri kile wanachofundishwa, na hivyo kuongeza matokeo yao ya kujifunza.⁴ Katika muktadha wa kukosa kujifunza kutokana na kufungwa kwa maskuli kwa sababu ya COVID-19,⁵ inakuwa muhimu zaidi kuwapa wanafunzi kila nafasi itakayowezekana ya kufaulu.

Mjadala kuhusu Uchaguzi wa Lugha ya Mafunzo

Licha ya ushahidi kama huo kuhusu umuhimu wa kujifunza kwa kutumia lugha ya asili kwa mataifa yenye lugha nyingi sana mjadala kuhusu uchaguzi wa Lugha ya Kufundishia hauamuliwi tu na ufundishaji wa darasani, bali pia na mazingira ya kisiasa ya kitaifa, matarajio ya elimu ya kitaifa na kimataifa, matarajio ya wazazi na matatizo ya kiuchumi, na imani ambazo zilizojengeka kwa muda mrefu kuhusu utoshelevu wa lugha mbalimbali kwa elimu rasmi.

Kwa sababu hiyo, muktadha ambao programu za FLN Afrika ya Kusini mwa Jangwa la Sahara zinafanya kazi ni mahali ambapo lugha za kitaifa na kimataifa za kufundishia zinaelekea kuwa nyingi, licha ya ushahidi wa utafiti unaopendekeza kuwa kuzingatia zaidi lugha za asili za kufundishia kunaweza kusababisha matokeo bora zaidi ya kujifunza. Majibu ya programu ya FLN kwa muktadha wa Lugha ya kufundishia hutofautiana kwa u kiasi kikubwa, kulingana na jinsi wafanya maamuzi wanavyozingatia ushahidi wa utafiti pamoja na mambo mengine, wakati wa kufanya maamuzi kuhusu lugha ya mafunzo.

Uamuzi kuhusu Lugha gani ya Kufundishia itumike inategemea gharama halisi na faida za chaguo za lugha mbali mbali kama inavyoonyeshwa katika Jedwali la 2.

JEDWALI LA 2. Faida za kuchagua lugha tofauti za kufundishia⁶

Lugha ya asili	Lugha ya Kitaifa au kimataifa
Ujifunzaji ulioimarika	Fahari
Kupungua kwa idadi watoto wanaoacha skuli	Inalingana na matarajio ya mwanafunzi au familia zao
Ushiriki mkubwa zaidi wa wazazi na kutoa msaada	Upatikanaji Mkubwa zaidi wa nyenzo za kufundishia na kujifunzia
Ujumuishi	Maandalizi ya LOI ya elimu ya sekondari na elimu ya juu

Mbali na gharama na faida hizi halisi, Jedwali la 4 linaorodhesha idadi ya mitazamo isiyo sahihi ya kawaida ambayo ipo kuhusu LOI pia:

JEDWALI LA 3. Mitazamo isiyo sahihi na hali halisi ya LOI barani Afrika

Mtazamo usio sahihi	Uhalisia
✗ “Unaweza usipate kazi kama unajua Lugha ya kwanza (L1) pekee yake.”	✓ Lugha ya kwanza na Lugha ya pili zote zinaweza kuwa muhimu katika kutafuta fursa za kujipatia kipato. Barani Afrika, fursa nyingi zaidi zenye msingi wa Lugha ya kwanza zinapatikana kwa raia kuliko fursa katika lugha za kimataifa. ⁷
✗ “Kutumia Lugha ya kwanza skuli kutampelekea mtoto wangu kujifunza Lugha ya pili vizuri.”	✓ Kutumia Lugha ya kwanza katika kujifunza kunaweza kusaidia kujifunza kwa Lugha ya pili. ⁸
✗ “Huwezi kufundisha maudhui ya ‘nje’ katika lugha za asili.”	✓ Lugha yoyote inaweza kutumika kufundishia maudhui yoyote, ilimradi msamiati muafaka umetumika. ⁹
✗ “Kuruhusu matumizi ya lugha za asili skuli huathiri umoja wa kitaifa.”	✓ Migogoro ya wenyewe kwa wenyewe na mifarakano haitokani na tofauti za lugha, bali hutokana na mienendo ya kijamii kama vile kutotendewa sawa, dhuluma na kutokubaliana kisiasa. ¹⁰

Utafiti Unasema Nini Kuhusu Chaguola Lugha ya Mafunzo

Mbali na masuala haya na mengine yanayofikiwa ambayo huathiri sera na utekelezaji kuhusu matumizi ya lugha ya mafunzo, utafiti unaonyesha kuwa baadhi ya chaguzi za sera za lugha huwa na ufanisi zaidi katika kutoa wanafunzi wanaofaulu wanapomaliza elimu ya msingi Utafiti wa hivi karibuni uliohusisha programu tisa za elimu zinazotumia lugha mbili zilizofanywa barani Afrika,¹¹ uligundua kuwa programu hizi zimefanikiwa zaidi katika kuzalisha wanafunzi ambao wanaweza kuingia sekondari kwa mafanikio zaidi kama watakuwa na sifa zifuatazo:

- Matumizi ya Lugha ya kwanza kama LOI katika madarasa yote ya msingi
- Vifaa vya kufundishia na kujifunzia vilivyotengenezwa kwa Lugha ya kwanza
- Walimu ambao wanatumia lugha mbili/lugha nyingi darasani (pamoja na fomu zao za maandishi)
- Mtaala imara wa kujifunza lugha wa Lugha ya pili katika madarasa yote ya skuli za msingi
- Ulilenga uundaji wa msamiati wa Lugha ya pili unaolengwa katika masomo ya kitaaluma

Mifano ya Lugha ya Kawaida ya Mafunzo katika skuli za Msingi barani Afrika

Kwa kuzingatia mambo na athari zote zilizo hapo juu, watengenezaji wa programu za elimu barani Afrika wana mwelekeo wa kuchagua kati ya seti ndogo ya miundo ya LOI. Jedwali la hapa chini linaorodhesha mifano hii, kwa kuanza juu kuelekea chini kwamzunguko wa matukio yao.

JEDWELI LA 4. Mifano ya kawaida ya LOI katika Afrika

Mfano wa LOI	Mazoezi	Maoni	Mfano
Kuzamishwa kwa Lugha ya pili ¹²	Inapotokea kuwa Lugha ya pili ndio lugha ya kufundishia (LOI) muda wote waelimu ya msingi; hakuna msaada wa ufundishaji uliopo kwa ukosefu wa wanafunzi ustadi wa Lugha ya pili	Lugha ya pili kwa kawaida ni lugha ya kitaifa au kimataifa	Kameruni: Lugha rasmi mbili za kimataifa (Kiingereza na Kifaransa) ni LOI; lugha 270+ za Kikameruni hazitumiki katika madarasa ya serikali
Lugha ya Kwanza-Lugha ya pili mpito wa kutoka mapema	Lugha ya kwanza ni Lugha ya kufundishia kupitia daraja za 1, 2 or 3; Lugha ya pili ni Lugha ya kufundishia baadaye	Uchaguzi wa sera ya pamoja, lakini utekelezaji kwake kawaida huwa mdogo kwa lugha chache za kwanza; si kawaida kutekelezwa	Ghana: 11 (ya hadi 73) lugha za Kighana zimepitishwa kuwa LOI kufikia P3; Kiingereza kama LOI hapo baadaye
kuchelewa kuacha kutoka Lugha ya kwanza- kwenda Lugha ya pili	Lugha ya kwanza ni Lugha ya Kufundishia katika darasa la juu la msingi; Lugha ya pili ni Lugha ya Kufundishia baada ya hapo	Sio chaguo la kawaida la sera	Ethiopia: Lugha 30+ (kati ya 87) za Kiethiopia zilikuwa na kutumika kama Lugha za Kufundishia kupitia darasa la 4, 6 au 8; Kiingereza kama Lugha ya Kufundishia baadaye

Kufanya kazi kwa ufanisi ndani ya mazingira husika

Ni wazi kwamba mazingira ambayo chaguo za Lugha za Kufundishia hutokea zina sifa muhimu za kijamii, kiisimu, kisiasa na kifundishaji. Haya hapa ni baadhi ya mambo muhimu ya kuzingatia katika kutengeneza programu bora ya FLN katika muktadha huu. Sababu hizi na njia zinavyoweza kudhibitiwa, zimefafanuliwa kwa undani zaidi katika mwongozo wa jinsi ya kuongoza, [Chaguo za Lugha kwa Vitendo kwa ajili ya Kuboresha ufundishaji wa misini ya kusoma na kuhesabu barani Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara](#).

SERA YA LUGHA

Mwitikio mzuri wa programu ya FLN kwa muktadha wa kitaifa unajumuisha kuelewa nafasi na mipaka ya sera ya matumizi lugha ya kitaifa.¹³ Nguvu, mamlaka, na kudumu kwa sera hii kunaweza kutofautiana, kulingana na chombo cha serikali kinachoisimamia. Utekelezaji wa ndani wa sera ya lugha ya taifa unaweza kufuata sera hiyo kikamilifu, au kuirekebisha ili kutumikia maslahi na hali halisi ya eneo.

Tafsiri mbalimbali na utekelezaji wa sera ya lugha na hata marekebisho makubwa ya sera na uongozi mpya serikalini, hufanya iwe na thamani ya kuwekeza katika utetezi wa sera katika programu za FLN. Usahihi wa sera hizi za lugha pia unaweza kutoa au majaribio zinazotumia nafasi kwa programu za majaribio zinazotumia Lugha ya Kufundishia ya ndani kwa njia tofauti na inavyoagizwa na sera ya kitaifa.

L1 YA KUFUNDISHIA KUSOMA PEKEE DHIDI YA L1 KATIKA MTAALA

Kipengele kimoja muhimu cha sera ya lugha ya wastani ya Lugha ya kwanza ni kwamba ahadi ya sera ya "kutumia Lugha ya kwanza hadi daraja la X" mara nyingi haifanyiki kama mafundisho ya wastani wa Lugha ya kwanza katika masomo yote. Badala yake, masomo fulani kwa kawaida hufundishwa katika Lugha ya kwanza (kawaida sanaa ya lugha ya Lugha ya kwanza au kusoma na kuandika), huku masomo mengine (kama vile hisabati na sayansi) yanafundishwa katika Lugha ya pili. Mkakati huu unaeleweka, ikizingatiwa juhudi na rasilimali nyingi zinazohitajika ili kuhamisha mtaala mzima kutoka lugha ya kimataifa hadi lugha ya kienyeji. Hata hivyo, inapaswa kuzingatwa kuwa kuzuia matumizi ya L1 kwa lugha na kusoma na kuandika kwa ujumla husababisha matokeo duni sana ya kujifunza kuliko wakati L1 inapotumika katika mtaala wote, kwa kuwa kufundisha somo lolote katika lugha ambayo mtoto haelewi huleta matokeo madogo sana katika kurahisisha ujifunzaji wa mtoto.

Kwa kuwa mipango mikubwa ya FLN kwa ujumla inabuniwa ili kuendana na dhamira za sera za kitaifa za serikali husika. Hufuata mkakati wa matumizi ya lugha ya kati kwa masomo Lugha ya kusoma na kuandika. Kwa kweli mantiki ya sasa ya upangaji wa programu ya Lugha ya kwanza-kati ya FLN inategemea msimamo unaokubalika kwamba kusoma na kuandika ni msingi wa kujifunza kwa kila aina. Wafadhili wakubwa wa kimataifa kama vile USAID,¹⁴ Global partnership for Education,¹⁵ na Benki ya Dunia¹⁶ wamechukua msimamo huu wa kuunga mkono ujifunzaji wa kiwango cha kati cha Lugha ya kwanza, hasa katika ngazi ya awali ya shule za msingi. Uangalifu mdogo umetolewa kwa upangaji programu unaotumia Lugha ya kwanza katika masomo mengine.

PROGRAMU ZA MAJARIBIO DHIDI YA PROGRAMU ZINAZOENDELEZWA

Asili ya upangaji wa Lugha ya kwanza hujitolea kwa urahisi kwa mbinu iliyoundwa, ya majaribio ya kujifunza kwa L1-wastani. Kwa miongo kadhaa, mashirika yasiyo ya kiserikali yamekuwa yakitekeleza programu za mafunzo ya kiwango cha kati cha Lugha ya kwanza katika skuli za Kiafrika.¹⁷ Maarifa mengi yamepatikana kutokana na juhudi hizi, hasa kuhusu suala la umahiri wa lugha; hata hivyo, athari za programu hizi kwa kawaida zimekuwa tu kwa muktadha wa ndani na zimekuwa na ushawishi mdogo katika utendaji wa ngazi ya kitaifa.

Tangu mwaka wa 2010, idadi inayoongezeka ya programu kubwa za elimu ya darasa la awali za Lugha ya kwanza zimeenezwa kote barani Afrika.¹⁸ Hata hivyo, mahitaji ya miundombinu na ya kifedha ya utayarishaji wa programu hizo kubwa, pamoja na matarajio ya udhibiti wa programu hatimaye wadau wa serikali, huleta utata na gharama zaidi ya ile ya programu zinazotekelezwa nchini. Zaidi ya hayo, katika nchi ambapo Lugha za kwanza nyingi hutumiwa katika upangaji programu kama huo, watunga sera lazima wazingatie athari za kiisimu, kisiasa na kijamii za chaguo lao la lugha.

UCHAGUZI WA LUGHA KATIKA MUKTADHA WAKO

Kama ilivyobainishwa hapo juu, sera na mazoea ya kitaifa ya Lugha ya Kufundishia huanzia kwenye dhamira za kisera hadi matumizi ya kipekee ya lugha za kimataifa, hadi mbinu zinazoruhusu lugha nyingi kutumika darasani. Katika mazingira ya sera zinazoruhusu, mazoea mazuri ya elimu kwa lugha nyingi yanaweza kuingizwa maskulini kwa maendeleo na matumizi bora ya nyenzo za kufundishia na kujifunzia katika lugha za kienyeji na rasmi katika darasa zima la shule za msingi.

Hata hivyo, ambapo Lugha ya Kufundishia ya kimataifa pekee ndiyo inaruhusiwa, kutii sera hizo kunaweza kumaanisha kuunga mkono matumizi ya lugha ambazo wanafunzi wengi hawaelewi. Katika hali hizi, programu inapaswa kuweka kipaumbele kwa mazoea ya kufundisha ambayo hujenga ufasaha wa mdomo na maandishi wa wanafunzi katika Lugha ya pili ili kusaidia matumizi yake kama njia ya kujifunzia.¹⁹ Kwa njia hii, inawezekana kuhakikisha kwamba programu za lugha za Lugha ya pili hulinda matokeo bora ya kujifunza kwa watoto.

UENDELEU WA PROGRAMU

Mojawapo ya manufaa makubwa zaidi ambayo uingiliaji kati wa kiwango kikubwa cha FLN hutoa ni ushahidi wa wazi kwamba kujifunza kunaweza kuwa jumishi zaidi, kufaa zaidi na kuwa na manufaa zaidi kwa nchi kuliko ilivyo chini ya mazoea ya sasa. Ambapo lugha za kienyeji zimejumuishwa katika programu, ushahidi juu ya mafanikio ya kujifunza na ushiriki wa wanafunzi pia ni hoja yenye nguvu kwa mkakati huu. Hata hivyo, matokeo haya chanya ya programu yanategemea uwekezaji mkubwa wa rasilimali za kifedha na watu, na mara nyingi hutegemea usaidizi wa ufadhili kutoka nje. Hili linaweza kutilia shaka uendeleu wa muda mrefu wa afua hizi. Mikakati ya Lugha ya Kufundishia ya programu za kiwango kikubwa pia inaweza kuathiriwa na mabadiliko katika sera ya lugha ya taifa au tafsiri yake, mara nyingi bila hata yan tahadhari ndogo.

Hii ndiyo sababu mikakati ya ndani ya Lugha ya Kufundishia ni sehemu ya programu ya FLN, watekezaji wanapaswa kulenga kuimarisha miundombinu ya elimu ya kitaifa na ya ndani ili kusaidia matumizi ya Lugha za Kufundishia. Wanapaswa kuweka kipaumbele katika utoaji wa idadi ya kutosha ya nyenzo za kufundishia na kujifunzia katika lugha lengwa kwa gharama ya chini iwezekanavyo pamoja na kuhakikisha kwamba walimu wanajengewa uwezo wa kufundisha katika lugha hizi. (Kwa mawazo mahususi zaidi juu ya kuwajengea uwezo na kuwapatia usaidizi wa walimu, tazama Mwongozo wa Jinsi ya Kufanya: [Chaguo za Lugha kwa Vitendo kwa ajili ya Kuboresha misingi ya kusoma na kuhesabu barani Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara.](#))

Hitimisho

Lugha ya sehemu ya mafunzo ya programu za FLN inaweza kuwa changamoto, lakini si lazima iwe nzito. Ushahidi unaoendelea juu ya matokeo ya Lugha ya Mafunzo katika muongo mmoja uliopita, ikijumuisha ushahidi mwingi kutoka kwa programu zinazofanywa barani Afrika, unatoa taarifa muhimu kwa ajili ya kufanya maamuzi mazuri kuhusu lugha ya kufundishia. Kwa maelezo zaidi kuhusu masuala muhimu ya programu kama vile ni aina gani ya programu ya elimu kwa lugha nyingi inafaa kwa muktadha wako, changamoto zinazowezekana unazopaswa kuwa tayari kukabiliana nazo, na masuala mengine ya usanifu wa programu, rejeea Mwongozo i wa Jinsi ya Kufanya: [Chaguo za Lugha kwa kwa ajili ya Kuboresha misingi ya kusoma na kuandika barani Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara.](#)

RASILIMALI

Nyenzo ya utetezi ya Elimu Inayotumia Lugha Nyingi kutoka UNESCO:

[Ikiwa ni pamoja na Waliotengwa: Kukuza Matumizi ya Lugha Nyingi Katika Elimu](#)

Kutoka USAID na RTI:

[Kupanga Matumizi ya Lugha katika Elimu: Mbinu Bora na Hatua zinazotekelezeka za Kuboresha Malengo ya Kujifunza](#)

Kutoka kwa Taasisi ya UNESCO ya Mafunzo ya Maisha yote na Chama cha Maendeleo ya Elimu Afrika:

[Kwa Nini na Jinsi Gani Afrika Inapaswa Kuwekeza Katika Lugha za Kiafrika na Elimu ya Lugha tofauti](#)

[SIL International juu ya majibu mazuri kwa maswali magumu katika MTB-MLE: Majibu Mazuri kwa Maswali Magumu katika Elimu ya Lugha Nyingi inayotegemea Lugha-Mama | SIL International](#)

Mwongozo mpya wa jinsi wa RTI: [Chaguzi za Lugha kwa Vitendo kwa ajili ya Kuboresha misingi ya kusoma an kuandika barani Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara](#)

MAELEZO YA MWISHO

- 1 World Bank, *Through a Glass Clearly: Increasing Engagement with Language of Instruction for Equitable Learning* (Washington, DC: World Bank, 2021).
- 2 Joseph Zajda (ed), "Overview and Introduction," in *Second International Handbook on Globalisation, Education and Policy Research* (New York: Springer, 2015); Barbara Trudell, "Globalisation and Curriculum in African Classrooms: Is There Space for the Local?," in *Language and the Sustainable Development Goals*, edited by Philip Harding-Esch and Hywel Coleman (London: British Council, 2021).
- 3 Takwimu zote zinatoka kwa David Eberhard, Gary Simons, na Charles Fennig (eds), *Ethnologue: Lugha za Dunia*, toleo la 23 (Dallas: SIL International, 2020).
- 4 David Evans and Amina Mendez Acosta, "Education in Africa: What Are We Learning?," *Journal of African Economies* 30, no. 1 (2021).
- 5 Ricardo Sabates, Emma Carter, Jonathan M.B. Stern, "Using educational transitions to estimate learning loss due to COVID-19 school closures: The case of Complementary Basic Education in Ghana," *International Journal of Educational Development*, Volume 82, 2021, 102377, ISSN 0738-0593, <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2021.102377>.
- 6 Lila Schroeder, Megan Mercado, and Barbara Trudell, "Research in Multilingual Learning in Africa: Assessing the Effectiveness of Multilingual Education Programming," in *Multilingual Learning in Sub-Saharan Africa: Critical Insights and Practical Applications*, edited by Elizabeth Erling, John Clegg, and J. Reilly (London: Routledge, 2021); Trudell, Piper and Ralaingita (2021); Barbara Trudell, "The mythic and the authentic value of English in the African classroom: A policy perspective." In Kashif Raza, Christine Coombe & Dudley Reynolds (eds), *Policy Development in TESOL and Multilingualism: Past, Present and the Way Forward*. (Springer, 2021). Carol Benson, "Girls, Educational Equity and Mother Tongue-Based Teaching." Bangkok, Thailand (UNESCO, 2005)
- 7 Thomas Ricento, "Political Economy and English as a 'Global' Language," in *Language Policy and Political Economy: English in a Global Context*, edited by Thomas Ricento (Oxford: Oxford University Press, 2015).
- 8 Richard Johnstone, "Addressing 'the Age Factor': Some Implications for Languages Policy." Strasbourg: Council of Europe (2002).; Diana C. Castro, Mariela M. Páez, David K. Dickinson, and Ellen Frede, "Promoting language and literacy in young dual language learners: Research, practice, and policy." *Child Development Perspectives* 5.1, 15-21 (2011).
- 9 Kwesi Kwaa Prah, "African Languages for the Mass Education of Africans." Cape Town: CASAS (1995).
- 10 A. Bamgbose, "Language and Nation: The Language Question in Sub-Saharan Africa." (Edinburgh: University of Edinburgh Press, 1992).
- 11 Lila Schroeder, Megan Mercado, and Barbara Trudell, "Research in Multilingual Learning in Africa: Assessing the Effectiveness of Multilingual Education Programming," in *Multilingual Learning in Sub-Saharan Africa: Critical Insights and Practical Applications*, edited by Elizabeth Erling, John Clegg, and J. Reilly (London: Routledge, 2021).
- 12 Carol Benson, "The Importance of Mother Tongue-Based Schooling for Educational Quality." *Commissioned Study for EFA Global Monitoring Report*, 2005 (Stockholm University, 2004).
- 13 Mkutano wa Kiafrika wa Kuunganisha Lugha na Tamaduni za Kiafrika katika Elimu, "Mwongozo wa Sera ya Ujumuishaji wa Lugha na Tamaduni za Kiafrika katika Mifumo ya Elimu." Iliyorekebishwa na kupitishwa na Mawaziri wa Elimu waliohudhuria katika Kongamano la Afrika la Kuunganisha Lugha na Tamaduni za Kiafrika katika Elimu. Ouagadougou, Burkina Faso, 20-22 (Januari, 2010).
- 14 USAID, *USAID Education Policy* (Washington, DC: 2018).
- 15 Global Partnership for Education, "Leaving No One Behind. A Knowledge and Innovation Exchange (KIX) Discussion Paper." Washington, DC: Global Partnership for Education (2019).
- 16 World Bank, "Through a Glass Clearly: Increasing Engagement with language of Instruction for Equitable Learning." A World Bank Group Position Paper, 2021.
- 17 Tazama kwa mfano mradi wa PROPELCA wa Kameruni (Tadadjeu 1990), programu ya lugha ya Ngbaka kaskazini-magharibi mwa DRC (Robinson na Gfeller 1997), programu wa elimu ya lugha mbili za Obolo kusini mwa Nigeria (Aaron 2018), na programu za majaribio za Elimu ya Lugha Nyingi zinazotekelezwa na BTL Kenya katika lugha kadhaa za Kenya (kwa mfano, Jones na Barkhuizen 2011, Graham 2010).
- 18 Kwa mfano, angalia nukuwa ya wavuti ya miradi ya kusoma ya ngazi ya awali iliyofadhiliwa na USAID ambayo ililenga katika ujifunzaji wa L1 kama vile mradi wa Kisomo, Lugha na Kujifunza (Lugha ya 3) nchini Rwanda, USAID. *Ushirikiano wa Elimu: Kujifunza nchini Ghana, Programu wa Elimu ya Kaskazini nchini Najeria, Programu ya Afya na Kusoma ya skuli ya Uganda (SHRP)*, na *Lecture Pour Tous* (Mradi wa Kusoma kwa Wote) nchini Senegal. Miradi hii yote imetokeleza tangu 2010.
- 19 Uzoefu wa programu iliyofanikiwa ya kujifunza lugha ya Kiingereza (ELL) nchini Marekani inaweza kuwa wa msaada hapa. Kanuni zinazofaa ni pamoja na kufundisha msamiati wa Lugha ya 2 katika mtaala wote, kuisisitiza matumizi bora ya Lugha ya 2 darasani, kutumia mbinu nyingi za kujifunza Lugha ya 2, na kuitikia wanafunzi kitamaduni. Emily Kaplan, "Mkakati 6 Muhimu za Kufundisha Wanafunzi wa Lugha ya Kiingereza," *Edutopia* (Aprili 12, 2019), <https://www.edutopia.org/article/6-essential-strategies-teaching-english-language-learners>.

Hati hii imepewa leseni chini ya Leseni ya Kimataifa ya Hatimiliki Inayoruhusu

Umma Kunakili, Kusambaza, na Kuboresha Maudhui Jinsi Wapendavyo 4.0.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Mwongozo umeandikwa na Dtk. Barbara Trudell, Dtk. Wendi Ralaingita, Dtk. Margaret M. Dubeck, Benjamin Piper, na Julianne Norman

Mifumo ya kuandika na kusoma: Baadhi ya fafanuzi

MIFUMO YA KUANDIKA/TAHAJIA

Neno	Maana yake	Kielelezo
Mfumo wa kuandika/tahajia	Seti ya kanuni za kuandika lugha ambayo lazima kujifunza ili kusoma katika lugha hiyo. Mfano: Lugha yoyote iliyo na historia katika hali ya kuandikwa.	Sheria ya tahajia ya Kiingereza: herufi "i" inawakilisha sauti za vokali katika "bite" na "bit"
Alfabeti au silabi mifumo ya kuandika	Ambapo sehemu zinazounda maneno yaliyoandikwa huundwa na herufi au mchanganyiko wa herufi; kujifunza kusoma kunahusisha kujifunza idadi ndogo ya herufi au silabi. Mfano: Kiingereza, Kiethiopia, Kiebrania	Kiingereza: "c" + "a" + "t" = "cat"
Idiografia/logografia /mofimu mifumo ya uandishi	Ambapo vitengo au wahusika wanaounda maneno yaliyoandikwa huwakilisha maana badala ya sauti; kujifunza kusoma kunahusisha kujifunza maana ya maelfu ya wahusika. Mfano: Kichina	会 Herufi ya Kichina "hui" (Maana ya Kiingereza: unaweza, kukutana, mkutano, muungano, jamii, chama) ²⁰
Mofonemia mifumo wa kuandika	Ambapo sehemu zinazounda maneno yaliyoandikwa zinaweza kutegemea sauti na/au vitengo vya maana	Kiingereza: "Katika" [not] + "possible" = "impossible"

VIPENGELE VYA MIFUMO YA KUANDIKA/TAHAJIA

Kipengele		
Uwazi/juujuu	Ambapo kila herufi au muunganiko wa herufi una sauti moja tu inayohusishwa nayo, inayomruhusu mwanafunzi kufanya hivyo "sema" maneno. Mfano: Kihispania, silabi za Kijapani, Kiswahili	Swahili: "simba" (lion) inaandikwa kifonetiki kama /s+/i+/mb+/a/
Isiyo wazi/kina	Ambapo herufi au muunganiko wa herufi unaweza kuwa na zaidi ya sauti moja inayohusishwa nayo, inayohitaji mbinu nyingine za kusoma mbali na maneno "ya kutamka". Mifano: Kiingereza, Kifaransa, Kideni	Kiingereza: sauti ya mchanganyiko wa herufi "ough" inatofautiana: "cough", "tough", "dough", "through"
Ving'ong'o, urefu, mawimbi, kuathiriana kwa irabu (ATR)	Vipengele vya fonimu ambavyo hutofautiana kutoka lugha moja hadi lugha nyingine, na si mara zote huwakilishwa sawa katika tahajia tofauti (na wakati mwingine haziwakilishwi kabisa)	Irabu ndefu /o:/ unaweza kuandikwa kama "oo", "ö" au kutoandikwa namna hiyo. Katika lugha za Kibantu za Kenya, irabu /u/ wakati mwingine huandikwa kama "u" na wakati mwingine kama "i"
Uwakilishi duni	Wakati vipengele vingi vya kiisimu havijawekwa alama katika tahajia, hivyo kuwazuia hata wazungumzaji fasaha wa lugha kusoma lugha yao kwa urahisi.	Baadhi ya sifa za vokali za Pokot Magharibi (Kenya) hazijawekwa alama: k.m. neno lililoandikwa egh linamaanisha ama "mkono" au "ng'ombe".

MANENO YA KIISIMU YANAYOTUMIKA KWA HERUFI NA SAUTI

Neno	Maana	Mifano (inapohusika)
Fonolojia	Mpangilio wa sauti katika lugha fulani	
Fonetiki	Utoaji wa sauti	Konsonanti za Kiswahili kabla ya kuathiriwa na ving'ong'o
Simu	Sauti binafsi	[k], [nd], [ɔ], [m], [ɔ], [ts] ²¹
Fonimu	Sauti inayotofautisha neno moja na jingine katika lugha husika	Vokali za Kiingereza /a/, /ə/, /ʌ/, /i/, /ε/, /o/, /a/ "pop", "pup", "pip", "peep", "pep", "pope", "pipe"
Foni	Mbinu ya kufundisha kusoma kwa mifumo ya uandishi wa alfabeti, ambayo hufundisha uwiano kati ya sauti maalum na ishara (grafu au silabi)	Zoezi la Kiingereza: cat mat sat bat
Mofolojia	Muundo wa maneno katika lugha fulani	Jinsi wingi wa nomino, nyakati za vitenzi, n.k. huonyeshwa
Mofimu	Sehemu ndogo ya maana katika lugha	Mofimu katika neon la Kiingereza "internationalization" = Inter-nation-al-iz(e)-tion
Grafimu	Kipande kidogo zaidi cha maandishi	Herufi za alfabeti, herufi zaza silabi, Vherufi za tahajia